

Knyga apie prozininką, humoristą Aloyzą Baroną

Literatūros mokslininkė, ilgametė Literatūros instituto mokslinė darbuotoja hab. dr. Janina Žekaitė, prieš metus tragiškai žuvusio literatūros mokslininko hab. dr. Vytauto Kubiliaus našlė, ši kartą nukreipė žvilgnį į išeivijoje, JAV, kūrį ir ten mirusį rašytoją Aloyzą Baroną. 2001 m. atsišveikinusi su institutu, kuriame praleido visą savo, kaip mokslininkės, gyvenimą, pernai baigė rengti monografiją apie šį kūrį. Šiuo metu mokslininkė beveik 300 psl. savo darbą rengiasi išleisti knyga, jeigu valstybė ją finansuos. Kas paskatino imtis šio, Lietuvos dar mažai pažįstamo, o išeivijoje primiršto, rašytojo kūrybos, klausiamo pačios hab. dr. Janinos Žekaitės.

– ir Lietuvoje, ir Literatūros institute tebėra labiau populiarūs santariečiai – liberalios krypties rašytojai. O Aloyzas Baronas – ateitininkas, ryškus antikomunistas. Kodėl pasirinkau Baroną – ilga istorija. Visą laiką domėjauosi modernizmu. Ir paskutinė mano monografija buvo apie modernizmą. Anksčiau esu išleidusi monografiją *Modernizmas ir ekspresionizmas lietuvių prozoje*. Ėmiausi Baroną, galima sakyti, ginčydamasi su žurnalu *Literatūros lankai*, kurio 2-ame 1953 m. numeryje Alfonsas Nyka Niliūnas kritiškai dvi pirmąsias Barono prozas knygas. (*Žvaigždės ir vėjai*, 1951; *Debesys plaukia pažemė*, 1951 m.), kaip asmenišką, lėkštai patriotinę. Sudominta pikto, negatyvaus vertinimo, jas perskaičiau. Ir ką gi išpūdis buvo visai kitoks nei Nykos Niliūno. Mąslus, tikrovę daugiau abstrahuojantis nie tiesmukai atkuriantis prozininkas. Modernistas, savo pažiūras deklaravęs viešai, pvz., straipsnyje „Proza keliai į vienišumą“ (*Draugas*, 1952 m., rugsėjo 23 d.). Barono pavardė buvo išsidėmėjusi ir iš Jurgio Savickio laiško Benediktui Babrauskui. Netoli Viduržemio jūros gyvenęs rašytojas stebėjosi jam asmeniškai nepažinto talento produktyvumu, nuomonėmis apie jį, premijavimais. Su A. Nyka Niliūnu polemizavau ir kai rašiau apie Jurgį Savickį. Tad natūraliai „išsišoku“ ir dabar. Man atrodo, kad „lankininkai“, deklaravę meno nepriklausomybę nuo politikos, labiau linko į realizmą nei į modernizmą...

Baigus monografiją apie modernizmą lietuvių prozoje, svarečiau: rašyti ką nors daugiau ar ne? Jei taip, tai ką? Viliojo A. Baronas ir J. Jankus. Pasirinkau pirmąjį, kaip man kažkuo, tiksliai nežinau kuo, patrauklesnį.

Man visada maloniau rašyti, kai yra autoriaus laišku, kurie pagyvina tekstą. Todėl nuvažiauvau į Kauną, Maironio muziejuje radau Barono laiškus J. Jankui, A. Vaičiulaičiui, S. Zobarasui, E. Matuzevičiui, J. Bauzinskui, įdomių, padedančių perprasti tiek kūrybą, tiek

asmenį. Nuvažiavusi pas rašytojo seserį Janiną Sribikienę, pakaitomis gyvenančią Vabalninke ir pas dukterį Kaune, sužinojau smulkmenų apie rašytojo vaikystę, tėvus, ją pačią. Gavau iš jos nuotraukų, knygų, brolio laiškus jai, o po jo mirties – brolienės Nijolės laiškus. Parašiau ir jai laišką, kai ko paklausdama, paprašydama kopijų. Reikšmingos biografijai medžiagos radau Kauno apskrities archyve, bet daugiausia – periodikoje, iki 1949 m. leistoje Vokietijoje, vėliau JAV.

Draugo vienintelis egzempliorius Lietuvoje buvo Lietuvos komunistų partijos institute. Tas egzempliorius išliko ir aš turėjau galimybės perskaityti visus literatūrinio priedo numerius.

Į Lietuvą buvo atvažiavęs ateitininkų veikėjas iš JAV dr. Petras Kisieliūsis. Jis man irgi kai ką paaiškino, atskleidė, ko visai nežinojau, pavyzdžiui, A. Barono prieškarinį slapyvardį „Alasas“. P. Kisieliūsis labai myli Baroną, atmintinai cituoja jo jaunystės eilėraščius.

Literatūros lankai kvietė A. Baroną bendradarbiauti. Jie rinkosi tarp A. Škėmos ir A. Barono. Pasirinko Baroną. Baronas atnešė į redakciją savo novelę. Istorija nutyli, kodėl jis ją atsiėmė. Po to tarp jo ir A. Nykos Niliūno spaudoje prasidėjo aštri diskusija.

– O kodėl Baronas liko nežinomas?

– Nyka Niliūnas kritikos karalius buvo jau tada. Kadangi jis taip negatyviai įvertino Baroną, tai uždėjo antspaudą. Padarė įtakos ir kitiems vertintojams, reikalavusiems iš A. Barono ryškių, motyvuotų charakterių, tikslumo, empirikos. Viso to, ko modernistas sąmoningai vengė.

Aš savo monografiją pagrindžiau tuo, kad Baronas buvo nesuprastas. Ėjęs šiek tiek K. Jankausko, I. Šeiniaus, J. Savickio pėdomis, jis naujino lietuvių prozą, panašiai, kaip A. Škėma *Baltoje drobulėje* (1958 m.). Tarp kitko su Škėma, kol nesusipyko su „lankininkais“, artimai bičiuliavo, gyrė jo pjesę *Živilė* (1947 m.).

Aloyzą Baroną labai pamėgė. Tai antras rašytojas po Jurgio Savickio, kurį pamėgė. Savickis – ironiškas, Baronas – autokritiškas. Man jis patiko ir

kaip žmogus, ir kaip rašytojas. Apie jį rašiau su meile.

– Malonėkite pristatyti naująsias savo kūrinių – monografiją apie Aloyzą Baroną.

– Pirmoji dalis – biografinė – pavadinta „Iš Vabalninko“. Tai medžiaga iš literatūros, laišku, prisiminimų. Darbininko vaiką Vabalninko kunigas nukreipė į amatų mokyklą Kaune. Ją baigęs, dirbo paprastu darbininku ginklų dirbtuvėje. Vakaraus baigė privačią „Pavasario“ gimnaziją. 1941 m. įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą, į Technikos fakultetą. Bet ten jam nepatiko, ir jis perėjo į literatūrą. Vokietmečiu jis buvo su tais, kurie pasisakė prieš hitlerizmą, su grupe draugų leido pogrindinį laikraštuką *Kuntaplė*. Išėjo keli numeriai. Ten yra jo ir jo draugų eilėraščiai.

Frontui artėjant A. Baronas neketino trauktis iš Lietuvos. Pasitraukė į kaimą už Vilkių, norėjo ramiai praleisti frontą. Jis pats tai aprašė apybraižoje „Žmonių medžioklė“ (*Tėviškės garsas*, 1946 m. lapkritis–gruodis), vėliau perdirbtose į romaną *Lieptai ir bedugnės* (1961 m.).

...Su draugu įsitaisė daržinėje. Išsiėmė vieną lentą, jeigu tektų bėgti. Pro šalį ėjo vyrų kolona, kurią vokiečiai varėsi apkasų kasti. Šeimininkė, pamaciusi, kad vienas vokiečių su karabinu eina daržinės link, ėmė šaukti: „bėkit“. Jie šoko ir užsuko ant vokiečio, einančio už daržinės, kur tupėjo kažkoks vyras. Jį įstatė į koloną. Kasė apkasus netoli Šakių. Buvo sužeistas ir koka, atsidūrė ligoninėje ir ten, susitaręs su med. seserim, gavo dokumentą, kad yra darbininkas. Patraukė į Frankfurtą prie Maino. Ten, amerikiečių zonoje, jis gyveno tremtinių stovykloje Hanau. Pradėjo organizuoti universitetą. Jis įstojo į Frankfurto Goethės universitetą, išklaušė 6 semestrus. Pradžioje studijavo teisę, po to – kultūrologiją.

1949 m. atvažiavo į Bostoną, JAV, kur gyveno jo gimnazičiai. Veikiai atsikėlęs į Čikagą, kelerius metus dirbo vario liejykloje. Jo biografija nėra paskelbta, nes, kai buvo leidžiamos rašytojų biografijos, A. Baronas buvo jau miręs. Esu jo pirmoji biografė.

1955 m. išdarbina *Drauge* ir dirba ten iki gyvenimo pabaigos (gimė 1917 m.; mirė 1988 m.). Tvarke paskutini, informacijų puslapi, taip pat mėnesinį humorą skyrelį „Spygliai ir dygliai“, jį dažniausiai pats vienas, tariamas dr. S. Aliūnas, užpildydamas. Daug prirašė vedamųjų. Dirbdamas *Drauge* A. Baronas visą laiką rašė ir spausdino literatūrinius kūrinius. A. Vaičiulaitis jo vis prašė rašyti *Aidams*. Jį vertino J. Jankus. Jo apsakymus aukštai vertino R. Šilbajoris.

Kūrinius monografijoje apariau temiskai. Vienas skyrius pavadintas „Karo supainioti likimai“. Mat, jis yra parašęs du romanus apie partizanus. Jo brolis buvo partizanas, išmestas Biržuose ant gatvės. Motina su seseria buvo ištremtas į Sibirą. Tėvas slapstėsi Žaliojoje girioje.

Didelis skyrius – „Debiutai“. A. Baronas pradėjo nuo eilėraščių. Visų jo kūrinių negalėjau aptarti, nes jų labai daug – 13 romanų ir 7 apsakymų rinkiniai. Dar eilėraščių knyga, 3 humorų rinkiniai. Humoristas jis laikomas – antras po Antano Gustaičio. Labai produktyvus, mąstantis rašytojas. Jį visi puolė už pamąstymus apie gyvenimą, – esą jie nereikalingi. Man jie kur kas įdomesni už siužetus, ne itin išradingus.

– Norėtume daugiau sužinoti ir apie monografijos autorę.

– Esu nuo Panevėžio. Mano karjera paprasta: baigusi universitetą 1951 m., įstojau į aspirantūrą ir likau Literatūros institute mokslinė bendradarbe. Gana anksti, 1955 m., apsigyniau kandidatinę disertaciją. Habilitacinę disertaciją apsigyniau iš reikalo, nes institute trūko habilituotųjų. Kai mirė Samulionis, Pakalniškis, institutas nebegalėjo sudaryti mokslinės tarybos.

Kandidatinę disertaciją rašiau apie Antaną Vienuolį iki 1917 m. Esu išleidusi monografiją *Lietuvių romanas, Impresionizmas ir ekspresionizmas lietuvių prozoje*, monografiją *Šatrijos Ragana, Žemaitės kūryba, Jurgis Savickis, Ignas Šeinis, Modernizmas lietuvių prozoje*. Esu paruošusi ir išleidusi Jurgio Savickio raštus, Šatrijos Raganos laiškus, dar dokumentinę knygutę apie Jurgį Savickį. Nemažai skyrių esu parašiusi *Literatūros istorijai*.

– Jūsų pasirinkti autoriai – klasikiniai, lietuviški, ne marksistai. Kaip išlaviravot?

– Viskas – juokingi atsitiktinumai. Štai kaip pasirinkau Šatrijos Ragana. Skyriaus vadovui ši mintis iš karto pasirodė nepriimtina, o instituto direktoriui Kostui Korsakui – atvirkščiai. Pasirodė, kad Juozas Baltušis Židikuose dalyvavo literatūriname vakare ir kažką labai teigiamo pasakė apie Šatrijos Ragana, ir tie jo žo-

džiai buvo išspausdinti. O ji juk katalikė, davatka... Taip su Korsako leidimu pradėjau rašyti. Monografiją greitai išgrabstė. O kai išleidau Šatrijos Raganos laišku knygą, ji tapo tikru „bestselleriu“. Žinoma, turėjau sudėlioti „klasių kovos“ akcentus (juos dabar išbraukčiau).

– Ar neužkliuvo, kad nesirenkat, pvz., proletarinio poeto Janonio?

– Jį, kaip ir T. Tilvytį, S. Nėrį, jau buvo pasirinkęs vyras. Iš jo dienoraščio, kurį rengiu spaudai, matau, kad man šiek tiek pavydėjo Šatrijos Raganos.

– Bet nors Vytautas Kubilius rinkosi „tinkamus“, jį vis tiek mušė, pvz., už „Talento mįslės“ *Nemuno žurnale*.

– Žinot, už ką mušė? Tik ne už tai, ką jis parašė. Tame straipsnyje buvo vienas sakiny. Ten ir buvo esmė, bet apie tai nekalbėję. Jis rašė apie kūrėjo susidėjimą ir davė pavyzdį. Rašytojų namuose, kur gyvenome, pulsavo istorija apie poetą Kostą Kubilinską, kad jis vokiečių okupacijos metais rašė prieš sovietus, o paskui dėl to sovietai jį pagąsdino ir infiltravo į partizanų būrį. Jis išdavė tuos partizanus ir vieną nušovė. O Vytautas to, ką žinojo, negalėjo nepanaudoti. Ne veltui aš jį vadindavau „žiniuku“. Jis straipsnyje parašė sakini, kad žmogus gali būti informatorius, žudikas ir rašyti puikius eilėraščius vaikams, neįvardindamas pavardės ir apsidrausdamas išnašoje, kad tai mintis kažkokios čekės iš rusiško *Voprosy literatury* (Literatūros klausimai) žurnalo. *Nemuno* žurnalo laulytojais pritrūko vietos ir tą išnašą išmetė. K. Kubilinsko draugai – A. Jonynas, M. Sluckis ir V. Radaitis – nunešė tą *Nemuno* numerį A. Sniečkui. Šis trenkė kumščiu į stalą: gana! Kubilinskas buvo jų herojus, bet viešai jie negalėjo parašyti, kad Kubilius buvo baudžiamas dėl jo. Sugalvojo, kad Kubilius „sumistino pašaukimą“. (Ar gali būti rašytojas be pašaukimo?) Surengė susirinkimą. Prasidėjo didysis kerštas. Kerštas buvo mirtinas. V. Kubilius ka tik buvo apsigynęs daktaro disertaciją. Centro komitetas pareikalavo disertacijos. Ji buvo ginta universitete ir jau išsiųsta į Maskvą tvirtinti. CK antrasis sekretorius Antanas Barkauskas, kuris buvo atsakingas už ideologiją, nusiuntė į Maskvą oficialų raštą, kad sulaukytų disertacijos tvirtinimą, ir užsakė recenziją J. Žinkui, Enciklopedijų leidyklos vyriausiajam redaktoriui. Disertacija buvo apie XX a. lyriką. 6 metus ta disertacija nebuvo tvirtinama, Vytautui buvo uždarytos visos durys į spaudą, o už straipsnį „Talento mįslės“ buvo privers-tas viešai atsiprašyti.

– Dėkojame už įdomų pokalbį.

Kalbėjosi
Audronė V. Škudaitė

Aloyzas Baronas.

Vytauto Mažello nuotr.

DR. S. ALIŪNAS

NEINANČIO, NESKAITANČIO IR NESIMELDŽIANČIO ROJUS

Tūkstantis žingsnelių į susirinkimą,
O mane baisiausiai šiandien miegas ima.
Ir kai salę liepia subendruomenėti,
Aš salone savo negaliu girdėti.
O jei kas kovoja dėl kokio veikėjo,
Tai tegu ir klauso tas, kuris nuėjo.

Tūkstančius žodelių spaudoje spausdina
Ir visus skaityti žurnalus vadina.
Ir visi visokiais aforizmais raito,
Tik žmogus urvinis laikraščių neskaito,
Bet kas gi neskaito, tai tas ir nežino,
Kad kas nors laukiniais spaudoje vadina.

Tūkstantis žingsnelių į mūsų bažnyčią,
Betgi į salioną daug arčiau, lyg tyčia.
Ir kai atsisėdi tu ramiai pas barą,
Negirdi klebonas kaip už griekus bara.
Ar kas nusidėjo, ar nenusidėjo,
Sėdi tas kaip rojū, kuris niekur nėjo.

Alijosiūso lapai. 1975 m.

PATRIOTO POPIETĖ

Suvalgęs lėkštę storų virtinių,
Gera užsėdėti riebų kopūstų,
Didžiulę meilę jaučia tėvynei,
Daugiau nė VLIKas jos neįpūstų.

Paskui užtraukia storą cigarą –
Kad nepagautų plaučiuose vėžio –
Rimtai mintyse paskelbęs karą,
Draugui iš kupros diržą išrežia:

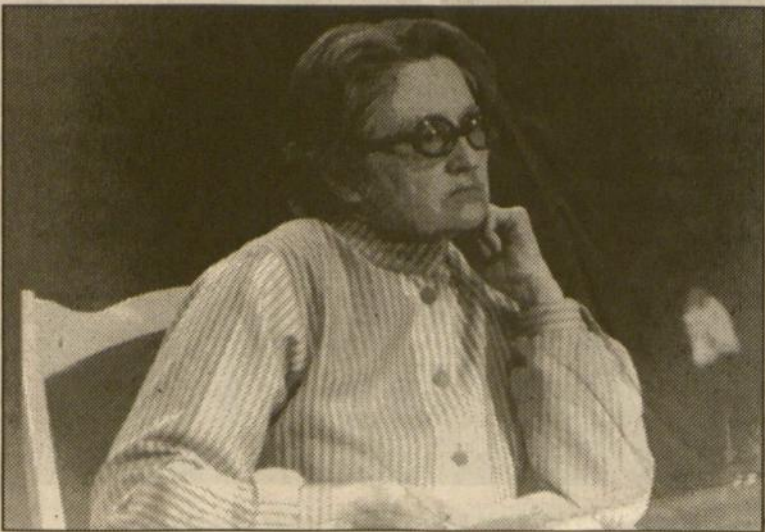
Kad jis krikščionis arba fašistas,
Ar kad jo žmonai per storos kojos,
Kad jisai VLIKą nuverstų ryžtas
Ir kad išvystų BALFą žegnojas,

Kad jis neskaito jokio žurnalo,
Kad jis gyvena vien makaronais,
Kad jis dirbtuvė du šifus kala
Ir dar vis dėvi BALFo žiponais.

Po to ekranan ilgai pažiūri,
Kaip koks kaubojus muša ir pjauna,
Kaip koksai, gumą kramtęs kaip surį,
Ją per elektros vielas perspjauja.

O kai jau viskas labai paposta,
Tai pagalvėlė ima šilkinę,
Ir taip laimingas, suglaudęs bluostą,
Narsiai užnarkia užu tėvyne.

Trejos devynerios. 1961

Monografijos apie A. Baroną autorė dr. Janina Žekaitė-Kubiliūnė

„Saulės spaustuvės“ šviežiausi leidiniai: monografija Kazimieras Barėnas, *Varpai* ir Silvijos Peleckienės novelių knyga *Sabils sapnai*. Visos nuotraukos Vilmos Šileikienės

Leidžiami Šiauliuose, skaitomi visoje Lietuvoje

RIČARDAS ŠILEIKA

1989 metais Leono Peleckio-Kaktavičiaus atnaujinti *Varpai* atsakingai ir ryžtingai rėmėsi į savo pirmąją – Šiaulių meno ir mokslo centro tapatvardį literatūros ir meno metinį almanachą,ėjusį hitlerinės okupacijos metais (1943–1944), redaguotą prozininko Kazio Jankausko.

Leonas Peleckis-Kaktavičius nuo pat pirmųjų atgaivintų *Varpų* lošia labai svariais koziariais. 124 puslapių literatūrinis visuomeninis almanachas nuosekliai brenė ir tuko iki 270 puslapių. Iš pirmojo numerio dešimties žmonių redakcinės tarybos liko vyriausiasis redaktorius su talkininkais – žmona Silvija Peleckienė ir dailininku Bronislavu Rudziu. Mat greitai perprato, kad vežimą iš tikrųjų tempia tik vienas (kuris pakinktuose), o kiti aplink tik šūkaliauja ir mostaguoja rankom. Todėl manau, tikslesnis almanacho pavadinimas būtų Peleckio *Varpai*. O leidinio lygį su Lietuvos rašytojų sąjungos *Metų* mėnraščiu iš esmės privalu pripažinti teisėtu. Tęsdamas komplimentų vyriausiajam redaktoriui sąrašą, privalau minėti jo verslininkiškus sugebėjimus. Nežinau kokių būdu jam pavyksta ir pavyksta įkalbėti vienos, kitos ar trečios Šiaulių įmonės vadovus ištiesti kultūros metraščiu tvirtą pagalbos ranką. Almanacho rėmėjai visada parašomi tituluose puslapiuose, gale talpi-

nama jų reklama, o generalinių direktorių pavardės buvo įtraukiamos į redakcinę tarybą. Po pirmųjų numerių puslapių arimus su plūgeliais ir kaupukais sukinėjosi patys šiauliškiai, jie kapinėjo ir kasinėjo savo (krašto) kultūrinį podirvį. Vėliau *Varpai* ėmė skambėti garsiau ir plačiau, galingais aidais atsimušdami egzodo skliautuose. Leonas Peleckis-Kaktavičius rinkosi tik klasikų ar pakankamai žinomus pretendentes į juos. O kad *Varpai* skambėtų ne tik ausyse, bet sklistų iš lūpų į lūpas, 1995-aisiais jis įsteigė almanacho literatūrinę premiją, kurios išraiška yra specialūs diplomai, piniginės premijos ir įvairiausios rėmėjų dovanos („Rūtos“ saldainiai, „Baltik vairo“ dviračiai ar „Elnio“ batai). Pirmosios premijos įteiktos Sigitui Gedai (už poeziją), Vytautui Martinkui (už prozą) ir ... pačiam Leonui Peleckiui (už eseistiką). *Varpų* pagrindinis meniu yra poezija, proza, memuarai, esė ir interviu. Taip, vienas iš išskirtiniausių almanacho signifikantų yra būtent paties Peleckio rengiami interviu su rašytojų luomo personomis (tų interviu viename numeryje būna trys ar keturi). Čia vėlekos tenka tarti pagyrimą. Tačiau nuo pirmųjų numerių realizuojama rubrika *Galerija*, kurioje spausdinami nespaltoti, vėliau ir spalvoti dailininkų darbų pavyzdžiai, paskutiniuose išėjusiuose numeriuose – kažki kur prapuolė.

Naujajį 19-ojo almanacho

numerį lydi tituliname lape įrašyti monsijoro Kazimiero Vasiliausko viename *Varpų* vakare pasakyti žodžiai: „Kad jūs sugebėtumėt visus suburti prie savo *Varpų*“. Patsai vyriausiasis redaktorius Leonas Peleckis-Kaktavičius patenkintas, kad ir autoriams, ir skaitytojams suprantami almanacho norai ir tikslai, susiję su tolerancija, kad jau senokai nebesistebima, nebesipiktinama, kaip tai yra buvę prieš gerą dešimtmetį, viename puslapyje išvydus Eduardo Mieželaičio, kitame – Bernardo Brazdžionio kūrybą.

Pirmuosiuose puslapiuose skaitytoją pasitinka *Nemuno* savaitraščio vyriausiojo redaktoriaus Viktoro Rudžiansko esė „Neįmanomas tikslas: gyventi be tikslo“. Toliau Leonas Peleckis-Kaktavičius kalbina pro-

zininką ir vertėją Juozą Aputį, prozininką ir publicistą Alfonsą Bieliauską, poetą Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininką Joną Liniauską, kino operatorių Joną Gričių, literatūros tyrinėtoją, prozininką Viktorą Alekna, komedijos *Amerika pirtyje* autoriaus Juozo Vilkutaicio-Keturakio dukrą, JAV gyvenančią dailininkę Birutę Vilkutaitytę-Gedvilienę.

A propos, *Varpų* pristatymo popietėje dalyvavusi literatūrologė ir *Varpų* redakcijos kolegijos narė Viktorija Daujotytė papriekaištavo leideiui, kad almanache jis yra monopolizavęs interviu žanrą.

Tačiau neįsivaizduoju, kas kitas galėtų ir pajęgtų parašyti tokią svaiginančią išsamią penkis dešimtmečius rėpiančią apžvalgą apie anglų kalba JAV leidžiamą žurnalą *Lituanus*.

Kiek periodikos reikėjo perrausti, kad apžvelgtų ne tik redakcinės nuostatos, ne tik išvartytų atskirus numerius, bet netgi suminėtu *Lituanus* puslapiuose spausdintų išsivijos ir Lietuvos rašytojų pavardes. Dargi surinktų gausius žurnalo atbalsius kitose spaudose. Mądingą tą padaryti tegali literatūros istorikas ir tyrinėtojas Leonas Peleckis-Kaktavičius! O pačiam Leonui didelio redaktoriško džiaugsmo suteikė du šių *Varpų* tekstai. Tai – keturi dešimtmečių senumo Mykolo Sluckio literatūriniai dienoraščiai, kuriuose užfiksuotas Žano Polio Sartro ir Simonos de Bovuaro vizitas Lietuvoje, betarpiški pokalbiai su žymiausiais Europos intelektualais ir lietuvių rašytojų mintys sau, kurioms buvo lemta taip ilgai laukti viešumos. O antras tekstas – devyniolika Stasio Santvaro laiškų Bronislavai Sipavičiūtei, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus ligoninės medicinos seselei. Tai 1936 metų karštos vasaros meilės istorija, kurią viešumai ryžosi pateikti laiškų adresatės dukra Birutė Kunavičiūtė-Mickevičienė. Kas brangiausia juose? Kad visa taip oru, iškilnu. Ko šiais lai-

kais, deja, beveik nebėra. O ir kalba – sklandi, be tuščiažodžiavimo. Tyra meilė palietė juos savo sparnais ir... paliko liūdnuos, bet nenusivylusius gyvenimu. Eilėraščius šiuose *Varpuose* spausdina Stasys Stacevičius, Nijolė Daujotytė, Dainius Sobeckis, Jūrina Jovaišaitė, Eduardas Juchnevičius ir Jonas Liniauskas.

2005 metų *Varpų* literatūrinės premijos laureatais pasiskelbti Jonas Liniauskas (už poeziją), Viktoras Rudžianskas (už esė), Mykolas Sluckis (už literatūrinius dienoraščius). Jiems įteikti tą pažymintys diplomai, taip pat laureatams dovanoti televizoriai ir avalynė. O generalinio rėmėjo UAB „Ruta“ saldieji prizai teko Petrui Bražėnui, Viktorijai Daujytei ir Vytautui Martinkui.

Podraug su almanachu pristatyta ir Leono Peleckio-Kaktavičiaus parašyta monografija *Kazimieras Barėnas*. 400 puslapių knygoje aprėpiama Londone gyvenančio seniausio lietuvių rašytojo ir kūryba, ir gyvenimas. Anot Mykolo Sluckio, kad Kazimieras Barėnas užimtų teisėtai jam priklausančią vietą lietuvių literatūros skaitytojo bibliotekoje ir sąmonėje, ir buvo reikalinga ši solidi monografija. Lietuvai tapus nepriklausoma, K. Barėnas taip ir nepasirijo apsilankyti. Taip pat labai kuklu, kad Lietuvoje tepasirodė dvi jo knygos. Tai 1997 metais Lietuvos rašytojų sąjungos leidytas išleistas novelių romanais

Dvidešimt viena Veronika ir 2004 metais *Varpų* išleista *Apšakymų rinktinė* (beje, ją kaip sykis *Varpų* almanache recenzuoja Petras Bražėnas). Tiesos dėlei dar privalu priminti 1998 metais Panevėžyje išleistą Vitalijos Urbonavičienės parengtą leidinį *Rašytojas Kazimieras Barėnas*. Literatūros kritiko Petro Bražėno įsitikinimu, K. Barėnas nors nėra Lietuvoje

itin žinomas, tačiau jo kūrybinis palikimas gali būti šalia Mariaus Katiliškio, Birutės Pakelevičiūtės, Jurgio Jankaus, Antano Škėmos, Ugnės Karvelis knygy. P. Bražėnas tikisi, kad rašytojo šimtmečiui jo romanų trilogija *Tuboto gaidžio metai* (1969), *Beragio ožio metai* (1982), *Meškos maurajimo metai* (1990) bus išleista ir Lietuvoje.

Dainos kviečia į Dainavą

Artėja vasaros atostogos, o tuo patiu baigiasi kultūrinio meninio vieneto darbo sezonas, vyksta linksmos gegužinės, mišėjimai, metiniai koncertai, apvainikuojantys visų metų darbo vaisius. Dainininkai tikrai užsitarnavo gražių atostogų, tik iki šiol buvus oras nepranašauja šiltos vasarelės. Bet nereikia nusiminti, dainų šventės organizatoriai žino, kur rasti šiltą ir gryną orą, nuostabų gamtovaizdį, kristolinį kaip veidrodį, paslaptingo ežero vandenį ir puikią nuotaiką. Visi šie viliojantys pažadai išsipildys Dainavos stovyklavietėje rugpjūčio 18, 19, 20 ir 21 d., kur vyks VIII dainų šventės „Atsiliepk daina“ chorvedžių seminaras.

Organizuoti šį seminarą R. Klirionė pakvietė D. Viskontienę, kuri rūpinasi seminaro programa ir R. Kasputienę, kurios atsakomybėje visi kiti stovyklos organizavimo rūpesčiai. Abi organizatorės turi daug praktikos tokiuose darbuose ir iš anksto žada ypač vertingą seminaro programą, naujas draugystes, puikų maistą ir smagų laiką stovykloje.

Šventės organizatoriai nu-

tarė, kad į šį seminarą turėtų atvykti bent du asmenys iš kiekvieno vieneto: choro muzikinis vadovas ir choro atstovas. Seminaro tikslai yra net keli. Pirmiausia, tai nuo paskutinės dainų šventės praėjo 15 metų, per šį laiką daug kas pasikeitė, pasikeitė ir mes patys, todėl tikrai atėjo laikas visiems susipažinti.

Kiekvieno iš mūsų veikla yra labai svarbi tolesniam lietuvių išlaikymui išsivijoje, kiekvienas dirbame ypatingai svarbų darbą, todėl būtina pažvelgti į kelią, kuris mus atvedė iki šių dienų, ir pasidalinti savo mintimis bei darbo pasiekimais. Seminaro metu susipažinsime su ateinančios šventės repertuaru, kad visiems grįžus į namus, nekiltų jokių klausimų dėl repertuaro mokymo.

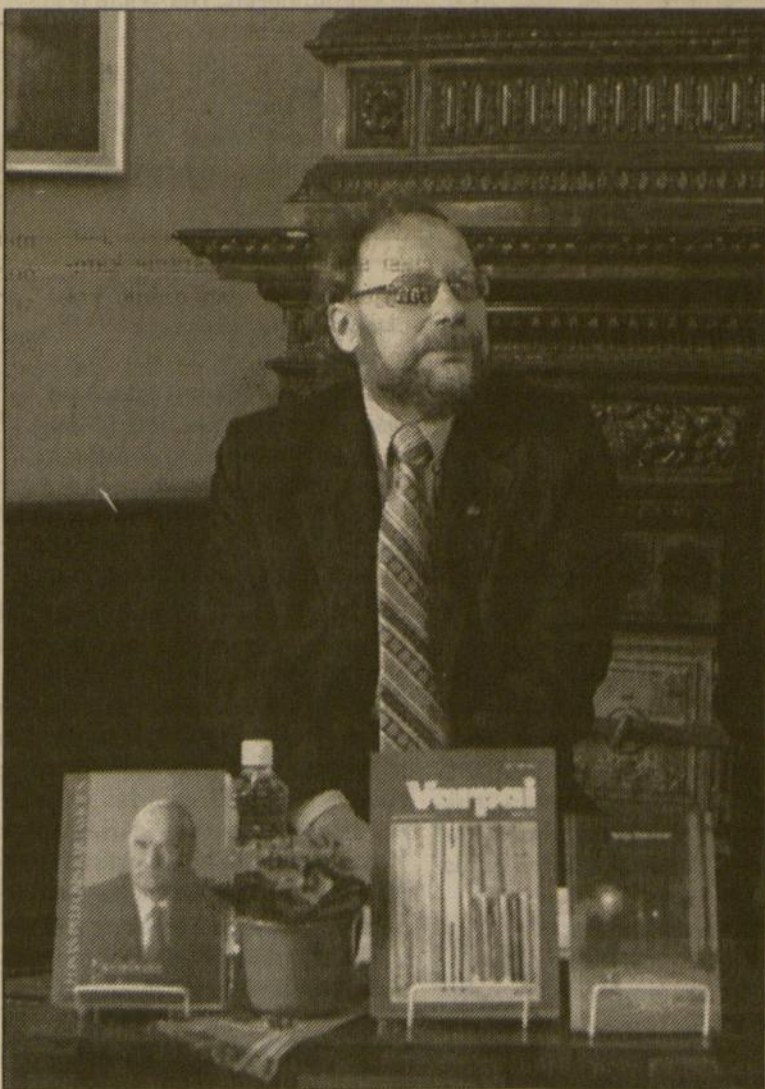
I seminarą atvyksta žymus dirigentas „Tafelmusic“ choro įkūrėjas ir vadovas – Ivars Taurins iš Toronto, kuris yra žinomas Kanadoje, Amerikoje ir Baltijos kraštuose paskaitininkas, seminarų organizatorius ir svarbiausias – menininkas, atliekantis dirigentas. Jo atvykimas praturtins ne tik seminaro programą, bet ir kiekvieno žinias. Yra numatytas laikas atviroms diskusijoms, dirigavimui, kūrinių analizavimui. Stovyklos pabaigoje visi gausime po dėžę šventės repertuaro knygų ir važiuosime namo, kartu su savo dainininkais ruošti ateinančiai šventei. Seminaro programos vadovė D. Viskontienė labai prašo, kad kiekvienas vadovas ir administratorius, atvykęs į šį seminarą, jaustųsi atsakingas dėl ateinančios dainų šventės aukšto meninio lygio. „Kad šventė pavyktų, tai čia nėra jokio abejotumo – sako Dalia. – Bet kad ji būtų aukšto meninio lygio, tai visiems reikės dirbti, kaip bendra grupė. Šventės metu paruosime metų planą, kaip tą repertuarą geriausiai ir greičiausiai įveikti, kad visi judėtų panašiu greičiu, neatidėdume darbo paskutinei minutei. „Ne paslaptis, kad nemaža grupė dainininkų išijungs tik šiai šventei, kas visai suprantama, tačiau repertuaras turi būti puikiausiai paruoštas. Vien tik dirbdami kartu, vieningai, pasieksime džiuginančių rezultatų ir dėl savęs, kaip vadovų, ir dėl visų klausytojų, – kalbėjo D. Viskontienė.

Šventės organizatoriai ragina visus kuo skubiau apsilankyti šventės svetainėje www.dainusvente.org ir registruotis į šį, visiems vadovams ir administratoriams būtina, seminarą-stovyklą.

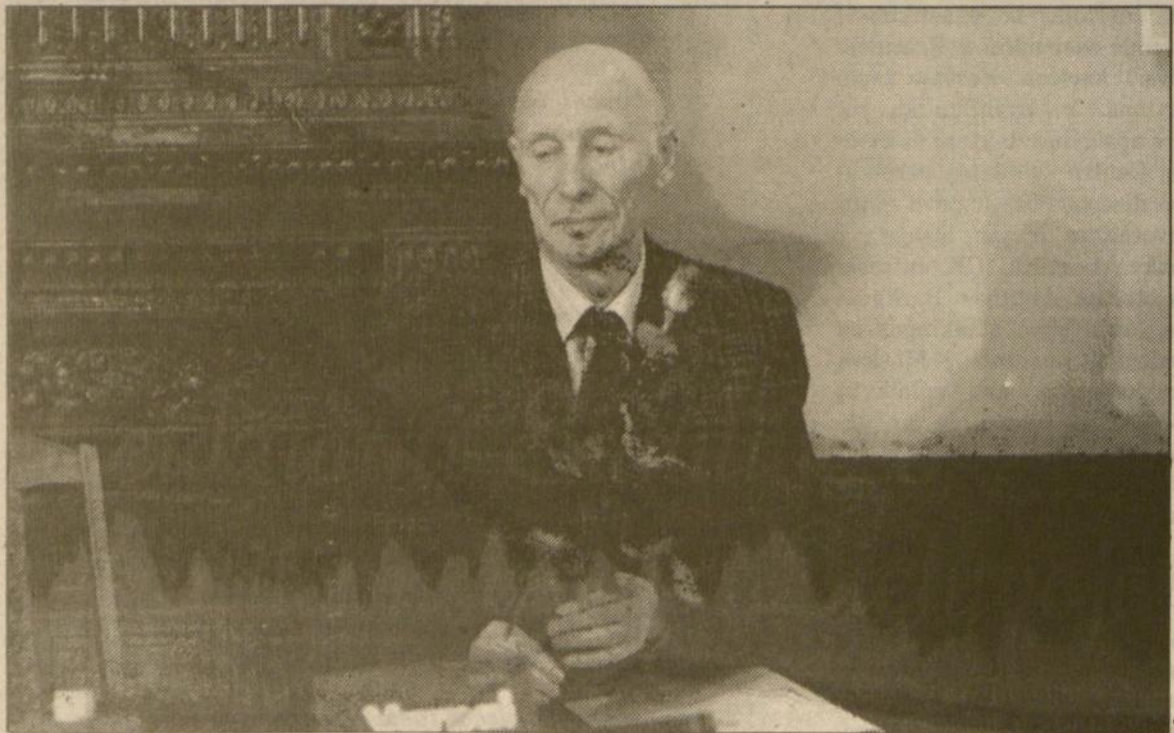
Nijolė Benotienė

Petrui Bražėnui teko saldėšiai (įteikia Leonas Peleckis-Kaktavičius).

Literatūros istorikas, tyrinėtojas ir leidejas Leonas Peleckis-Kaktavičius.

Mykolas Sluckis, ne tik *Varpų* literatūrinės premijos laureatas, bet ir monografijos *Kazimieras Barėnas* recenzentas.

Varpų leideiui gerų žodžių tarė Alfonsas Bieliauskas (stovi). Antras iš kairės sėdi Viktoras Rudžianskas.

Lietuvių poetai nepakliuvo į pasaulinės antologijos atranką

LIDIJA ŠIMKUTĖ

Adelaidės miesto bibliotekoje užtikau Czesław Miłosz redaguotą pasaulinės poezijos antologiją *Šviesinių dalykų knyga* (Book of Luminous Things), Harcourt Brace & Company, NY, 1996.

Knygos aplanke parašyta: „Nobelio premijos laureatas išrinko 300 geriausių eilėraščių, per visus šimtmečius pasižymėjusių realistišku pobūdžiu. Jis suskirstė eilėraščius į tokius skyrius: tikrovės atskleidimas, šventė, gamta, daiktų paslaptys, kelionė, vietos ir akimirkos. Kartu su įvadu C. Miłosz pateikia trumpus ir gilius komentarus apie kiekvieną poetą“.

C. Miłosz atrinkti poetai: Miron Białoszewski, Aloysius Bertrand, Elizabeth Bishop, William Blake, Joseph Brodsky, Southern Buskmen, Constantinos Cavafy, Raymond Caver, Blaise Cendrars, Chang Chi, Wang Chien, Emperor Ch'ien-wen of Liang, Robert Creeley, Emily Dickinson, Wayne Dodd, Gunnar Ekelof, Eskimo, Jean Follain, Robert Francis, Robert Frost, Allen Ginsberg, Eaman Grennan, Linda Gregg, Jorge Guillen, Julia Hartwig, Robert Hass, Seamus Heaney, Zbigniew Herbert, Jane Hirshfield, Moushegh Iskhani, Issa, Rolf Jacobsen, Robinson Jeffers, Anna Kamienska, Jaan Kaplinski, David Kirby, Kikaku, Ted Kooser, Steve Kowitz, Ryszard Krynicki, Joanne Kyger, Valery Larbaud, Philip Larkin, D. H. Lawrence, Naomi Lazard, Denise Levertov, Philip Levine, Li Po, Antonio Machado, Zbigniew Machej, Su Man Shu, Bronisław Maj, Thomas Merton, W. S. Merwin, Oscar V. De, I. Miłosz, Oscar Morgan, Nachman of Bratzlav, Leonard Nathan, Sharon Olds, Mary Oliver, Po Chu-I, Francis Ponge, Lawrence Raab, Rainer Maria Rilke, Tehodore Roethke, Tadeusz Rozewicz, Jelaluddin Rumi, Charles Simic, Luis Simpson, Gary Snyder, Muso Soseki, Leopold Staff, Wallace Stevens, May Swenson, Anna Swir, Wisława Szymborska, Shu Ting, Tomas Tranströmer, Yoruba ribe, Tu Fu, Su Tung Po, Liu Tsung-Yuan, David Wagoner, Aleksander Wat, Wang Wei, Sandor Weores, Walt Whitman, William Carlos Williams, Franz

Wright, Chang Yang-Hao, Ou Yang Hsiu, Li-Young Lee, Adam Zagajewski, Al Žolynas.

Įvade C. Miłosz rašo: „Šio šimtmečio poezija yra gyvastinė, ir vertinu daug poetų, kuriuos esu išvertęs į lenkų kalbą, pradedant T. S. Eliot. Daug eilėraščių, kurie man patinka arba mane žavi, neįtraukiau į šią antologiją, nes jei neatitinka mano vertės kriterijų ir santykio su skaitytoju.“

Mano užduotis – pristatyti dabartinius ar tūkstantio metų senumo eilėraščius, su mažom išimtin tuos, kurie yra trumpi, lengvai skaitomi ir ištikimi realybei. Jie paneigia paplitusią nuomonę, kad poezija yra miglota ir nesuprantama teritorija“.

Jis baigia savo įvadą šiais žodžiais: „Kadangi pasaulyje mane domina tai, kas matoma ir tai, kas nuolat atsiskleidžia akiai, galėčiau savo antologiją pavadinti žavesio knyga“.

C. Miłosz daug sykių lankėsi Lietuvoje ir buvo apdovanotas įvairiais garbės titulaus. Savo kalbose jis užtikrindavo, kad Lietuva esanti dainių šalis, tad įdomu, kodėl jis nenorėjo įtraukti nė vieno lietuvių poeto, rašančio lietuvių kalba, į šią antologiją?

Mane nustebino minėtame poezijos rinkinyje lenkų poetų gausa. Šioje knygoje atskiruose skyriuose Miłosz pateikė trisdešimt lenkų poetų eilėraščių. Kai kuriuose skyriuose įdėta net po kelis jų eilėraščius. Pavyzdžiui, skyriuje „Gamta“: Adam Zagajewski, Wisława Szymborska (2), Zbigniew Maciej, Anna Swir; „Daiktų paslaptys“ – Wisława Szymborska; „Kelionės“ – Bronisław Maj; „Vietos“ – Adam Zagajewski; „Akimirkos“ – Bronisław Maj ir Aleksandra War; „Žmonės tarp žmonių“ – Anna Swir (2), Tadeusz Rozewicz; „Moters oda“ – Anna Swir (5), „Nepirisišimas“ – Miron Białoszewski, Anna Kamienska; „Istorija“ – Anna Swir, Aleksander Wat, Julia Hartwig, Ryszard Krynicki.

Kadangi C. Miłosz įvade rašo, jog jis nori pristatyti eilėraščius, kurie nėra migloti ir nesuprantami, įdomu, kodėl jam atrodė svarbu pateikti šių eilėraščių paaiškinimus. Tarsi ši antologija būtų koks poezijos vadovėlis. Pvz., prie Adam Zagajewski eilėraščio „Drugys“ Miłosz rašo:

„Mūsų atskirtis nuo gamtos tarytum stikline siena yra šio poeto tema.“

Poetus visada žavi tai, kas nesuprantama gyvūnų elgsenoje. Kodėl drugelis veržiasi į šviesą ir nudega nuo žvakės liepsnos ar žibalinės lempos? Ir štai atsiranda palyginimai: meilė kaip ugnis traukia mylinčiuosius į pražūtį. Net drugiai, lekiantys iš tamsos į mūsų šviesos rutulį, tuo pačiu yra ir pasiuntiniai ir jų priešingybė. Šiame eilėraštyje žmonės jaučiasi saugūs apsviestame kambario baryje, bet už lango jų yra neišmatuojamos kosmoso erdvės. O drugiai yra tarsi svečiai iš kitų galaktikų“.

Pristatydamas Oscar V. De L. Miłosz (1877–1939) eilėraščių „Tiltas“ (versta Czesław Miłosz ir Robert Hass), jis rašo:

„Šio lietuvių kilmės prancūzų poeto ir mano giminaičio Oscar V. De L. Miłosz eilėraščius į anglų kalbą vertė žinomi vertėjai kaip Ezra Pound, Kenneth Rexroth, David Gascoyne. Jo poezija panirusi simbolizmo epochos atmosferoje“.

TILTAS

Numirę lapai krenta snaudžiančiam vėjely.
Žiūrėk, mieloji, ką atneš ruduo mūsų brangiai salai!
Kokia ji blanki!
Tarsi našlaitė – tokia kukli ir paklusni!
Skamba ir skamba varpai Saint-Louis-en-Isle
Valtininko žmonos mirusiai fiksėjai.
Nulenkę galvas, paskutinį kartą maudosi
Du paklusnūs, apsnūdę arkliai.
Juodas didelis šuo grasinančiai loja iš tolo.
Ant tilto – tik aš ir mano dukrelė.
Jos suknėlė išblukus, gležni pečiai ir veidelis išblyškęs,
Bet rankose gėlės.
O, mano vaikel! Ką atneš būsimasis laikas?
Jiems? Mums? O, mano vaikel!
Ką atneš mums būsimasis laikas?

Pristatydamas Al Žolino (1945–) eilėraščių „Meilės klase“ C. Miłosz rašo: „Lietuvių kilmės Kalifornijos poetas, Al Žolynas dėsto San Diego universitete. Šis eilėraščių yra geras ryšio tarp dėsytųjų ir studentų pavyzdys, nors tas ryšys ne visada yra labai artimas“.

Antologijoje yra ir kitas Žolino eilėraščių – „Namų ruošos Zen“, kurį Miłosz pristato šitaip: „Kalifornijos poetui Al Žolynui indų plovimas ir šio momento išraiška eilėraštyje nėra skirtingi dalykai. Mes net galime įsivaizduoti jį kalbant su savimi, plaukiant indus, o

tuo metu jo žodžiai tarsi įrašomi į juostelę. Tai būtų vienas iš būdų, kaip geriausiai panaudoti laiką, tačiau mes žinome, kad kompozicija yra integrali poezijos dalis ir kad tiesioginė reakcija į įvykius yra reta. Mes geriau linkę laikyti, kad šio eilėraščio indų plovimo tema yra sąmoninga dabartinio laiko iliuzija.“

Įdomu, kad Miłosz į savo realistišnių eilėraščių antologiją įtraukia Jelaluddin Rumi (1207–1273). Juk Rumi geriausiai žinomas kaip mistiškumo atstovas.

C. Miłosz, pateikdamas Rumi eilėraščių, įvade rašo: „Kadangi gėrio ir blogio klausimas mus persekioja nuo to laiko, kai nuskyne vaisyti nuo pažinimo medžio, gal yra verta prisiminti, kad yra žmonių, kurie nepriėmė priešingų nuomonių. Jiem, kaip ir Jelaluddin Rumi, nepirisišimas reiškė, kad tiesiog gali atsiguoti pievoje...“

Man neaiškus Miłosz pateiktas paaiškinimas. Pirisišimas prie ko?

Anapus blogio ir gėrio
Yra laukas – ten sutiksime.

Kai siela atsigula žolėje,
Pasaulis per didelį jį suvokti.
Mintys, kalba, net žodis –
Vienas kitam neturi prasmės

Robert Hass, kuris kartu su Miłosz dėstė Kalifornijos universitete Berkley 1993 m. naudojo šios antologijos eilėraščius savo paskaitose. Jis skatino ir padėjo Miłosz su anglų kalbos kai kurių eilėraščių versijomis. Knygos aplanke nugarėlėje jis rašo:

„Vienas iš didžiųjų 20-tojo amžiaus liudininkų ir rašytojų savo gyvenimo devyniasdešimtyje nutaręs, kad jis kaip nors turėtų pateikti estetinį apibendrinimą ir filosofinį atsiskaitymą su pasauliu, – šio šėlstančio šimtmečio pabaigoje galėjo pateikti blaivios prozos knyga. Bet vietoj to, jis nutarė surinkti eilėraščius ir pateikti pasauliui šviesių dalykų knyga“.

Australijos lietuvių internetinėje svetainėje: www.slic.org.au užtikau apie tai aprašymą anglų kalba „žinių“ (news) skyriuje. Perteikiu ištrauktą vertimus lietuvių kalba:

„Nobelio laureatas Czesław

Švenčiant Los Angeles Dramos sambūrio 50-metį, svečiai Šv. Kazimiero parapijos salėje. Pirmoje eil. iš kairės: aktorė Rūta Lee-Kilmontytė ir jos vyras Webb Lowe; II eil. rež. Petras Maželis, rež. Algimantas Žemaitaitis, Audronė Žemaitaitienė ir kiti.

Puota 50-mečiui

PRANAS VISVYDAS

Vis atjaunėjantis Los Angeles Dramos sambūris balandžio 23 d. šventė savo veiklos penkias dešimties. Šiek tiek pavėluotai dėl Šv. Kazimiero salės užimtumo. Viskas eilės tvarka. Ir ši palaiminga tvarka privedė prie to, kad renginys tapo ne vien puota su taupia retorika, bet ir įsidėmėtinu Juditos Leitaitės recitaliu.

Kaip rašoma 40-mečio leidinyje losangelinio lietuvių teatro užuomazga tokia: Juozas Kaributas, „pasitelkęs rašytoją Jurgį Gliudą, poetę Danutę Mitkienę ir Klemensą Galiūną sušaukė steigiamąjį susirinkimą, ir 1954 metų lapkričio 30 dieną gimė Los Angeles Dramos sambūris“. Tų išvardintų steigėjų jau nėra gyvųjų tarpe. Paskutinę mirė Danutė Mitkienė 2001 metais, sulaukusi 102. Vis neišdyla jos dvielis: „Kai režisieriai neramūs, / tada gimsta naujos dramos“.

Praeities vaizdiniai neduoda ramybės atminčiai. Juk visa eilė sambūrio narių buvo reikšmingi, kad ir tas sodriabalsis aktorius ir prisiekęs vadovas Vincas Dovydaitis, kad ir kūrybingas režisierė Dalila Macialienė ir kiti: režisieriai, aktoriai, dailininkai, grimuotojai, drabužių pritaikytojos – siuvelės, įvairūs technikai, filmuotojai, nesimū jū vardinti. Ir tie vis ieškomi nauji autoriai, kaip ir visur pasaulyje. Pjeses parenkant, ar jų parašymui rengiant konkursus, pagrindinis dėmesys buvo skiriamas mus dominančiai aktualiai tematikai, aiškiai kalbai, vengiančiai blyvęžę.

Sukaktuvinės puotos programai rūpėjo tik maža praeities dalis. Pauliaus Jasiukonio dėka

pačiame Lietuvos viduryje ir turi teisę vadinti Lietuvą savo tėvyne, kurią mano didžiai gerbiamas poetas Adomas Mickėvičius įamžino epinėje poemoje *Ponas Tadas*. Jis taip pat buvo lietuvis, kuris rašė lenkų kalba“.

Miłosz kūryboje rasime įpintų lietuviškų temų. Jis sakė: „Tik šateiniuose buvau laimingiausias. Po to buvau ištremtas iš rojaus“.

Šaltiniai: *Lietuvos rytas*. 2004-08.04; Lietuvos radijas, 2004.08.16, pateikta www.delfi.lt ir *Sydney Morning Herald* (Australijos laikraštis), 2004.08.17.

Suprantamai, nustebau, perskaitę abi abiejų rašinių prieštaras tendencijas, ir norėjau supažindinti skaitytojus su užtiktomis žiniomis.

parodyti keli vaizdai ir veidai. Pagerbti salėje esantys sambūrio režisieriai – Petras Maželis ir Algimantas Žemaitaitis. Ir LADS pirmininkė Ema Dovydaitienė – daugelio vaidmenų įkūnytoja ir ilgametė, scenos žmonės vienijanti, asmenybė.

Kaip dera, pasigirdo sveikinimų – žodžių ir raštu. Visą sklandžiai pravedė Edita Kliučinskaitė ir Amandas Ragauskas. Įsidėmėjau gerą žodį: pravedėjai! Jie perskaitė prezidento Valdo Adamkaus sveikinimą, palydėtą plojimų griausmu, o kitų sveikintųjų raštu – tik pavardes. Trumpai pakalbėjo generalinis garbės konsulas Vytautas Čekanauskas. Malonu buvo pamatyti ir išgirsti Hollywood aktorę Rūtą Lee-Kilmontytę, niekad nestokojančią entuziazmo ir šamėjo.

Gaila, sėdėdamas pačiame gale, daug ko neišlukštenau, ką jie ten porino. Tokia jau silpnagirdžio reporterio dalis. Visad pikta, kai neišdėmi ko nors juokingai pasakytą. Ačiū Apvaizdai, jog mintis lukštenti nereikėjo, kai suskambo Juditos Leitaitės aksominis sopranas, palydimas fortepijonu, Aukšulės Jackūnaitės. J. Leitaitė esu jau girdėjęs Kovo 11-osios minėjime. Sužavėtas nusipirkau kasetę. Jos repertuare vyrauja lotyniškai pietietiško aromato melodijos. Meistriškai perteikiama jausmo lyrika. Tai tiesiog dainuojanti purpurinių rožių puokštė. Kaip tik tokio mis vazose rengėjai papuošė svečių stalus. Daug ką iš tų dainų buvau ragavęs jaunystėje. Vis dėlto Leitaitės atli-

kime, gražios suknėlės raudonyje, plaukuose, rankų bei judesių muzikoje visa tai atgijo su pavasarišku atgimimu. Patiko ir lietuviški kuriniai, ypač su raiškia emocija atlikti A. Raudonikio „Argi mes kalti“ ir „Mums meilės reikia“.

Matau, kad šis sukaktuvinio įvykio reportažas pavirsta ode dainininkei. Atleiskite. Tai mano duoklė grožiui. Be to, Judita taip nuosirdžiai bendravo su klausytojais, nesigailėjo papildomų dainų, net visus išmokė dainuoti „Meilės valsa“, sujungiant sielas kartu. Ir Aukšulė darniai švytėjo prie fortepijono.

Paminėjau valsa. O šokiams už didoką sumą pasamdytas „The Steve Pamberton Jazz Trio“ grojo tik leisgyves restoranines improvizacijas – „tin – tin – bim – bim – čiak – čiaktintilin“. Atseit poniškam pastumdymui. Jokio ritmingo valsio, nei polkos, nei tango. Nieko tinkamo lietuviškam charakteriui. Tik po dvylikos, džiazo trijulė išėjus, iš stereo garsintuvų trinkelėjo Vilniaus gymio rokas. Prasidėjo tikri šokiai. Rateliai. Kūnų mankšta. Deja, auditorijos buvo telikę tik ketvirtadalis. Puikus įrodymas, kaip samdyta džiazinė vėsi sofistika gali išbaidyti norinčius šokti.

Prie ištaigaus salės papuošimo gerokai padirbėjo dailininkai Giedra Datis ir Sigita Šniras. Net ir ant kėdžių buvo užmaiti įmantrūs užvalkalai. Taip pat yra ruošiamas sukaktuvinis leidinis, kurį redaguoja Paulius Jasiukonis.

Rež. Petras Maželis (iš kairės), LA Sambūrio ilgametė pirmininkė Ema Dovydaitienė ir rež. Algimantas Žemaitaitis prie 50 m. jubiliejinio torto. Vinco Stoko nuotrauka.

Leidiniai

Myliu nuoširdžius ir protingus žmones

„...Myliu visokio amžiaus ir rango nuoširdžius ir protingus žmones, bet ne sukčius gudruolius ir prisitaikičius...“ Taip apie save rašė žymusis muzikas Klemensas Griauzdė.

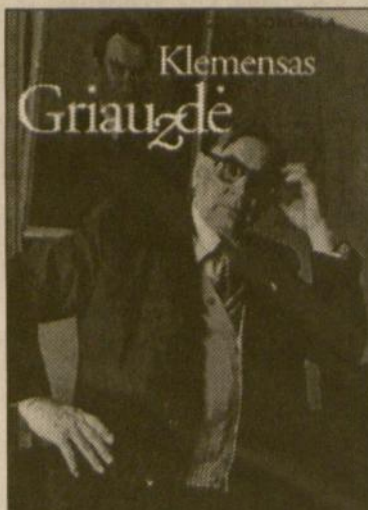
Šių metų birželio 1 d. sueina šimtas metų nuo jo gimimo Rygoje. Nuo pat mažens Klemensas jautė palinkimą muzikai. Su kitais vaikais po kelias valandas stovėdavo prie estrados, klausydamas muzikos garsų, negalėdamas atitraukti akių nuo dirigento. Taip rašo knygos autorius ir sudarytojas muzikas Remigijus Songaila.

Pirmojo karo metu šeimos tėvas buvo mobilizuotas, o keturi vaikai su motina gyveno labai vargingai. Dešimties metų Klemensas padėdavo motinai vakarais uždeginėti Rygos gatvių žibintus ir dirbti kitokių darbų, kad galėtų padėti didelei šeimai išgyventi. Teko jiems išvykti su kitais karo pabėgėliais į Vitebską, apsigyventi šaltuose barakuose. Visgi po kurio laiko Lietuvos šalpos komitetas padėjo šeimai iškurti jau geresnėje aplinkoje. Prasidėjo ir lietuviškos pradžios mokykla, kur Klemensas susipažino su muzikos žiniomis, svajodamas pats tapti muziku, lankymas.

Ten įsikūrė nedidelis muzikos ansamblis ir vienuolikmetis Klemensas greit pramoko groti balalaika ir įsijungė į orkestrelį.

Vaiko atmintyje visam gyvenimui išliko barzdotos kompozitorius J. Naujalis, kuris turėjo įtakos mažojo svajotojo ateitai. Mokytojui A. Akelaičiui pasiūlius, Klemensas buvo priimtas į muzikos mokyklos paruošiamąją grupę.

Paskutiniai Pirmojo pasaulinio karo metai buvo labai sunkūs. Visi gyveno pusbadžiu. Demobilizuotas po Spalio revoliucijos grįžo Klemenso tėvas. Jis turėjo Liepojos geležinkelio diplomą, tad greitai gavo Vitebsko geležinkelio stoties viršininko darbą. Šeimai šiek tiek palengvėjo, tačiau juos traukė gimtieji namai, tėviškė...

1919 m. dalis šeimos vargais negalais pėsti pasiekė karo nuvargintą tėvynę. Palikęs motiną su mažesniais vaikais Rygoje, tėvas su vyresniąja dukterimi Elenute ir Klemensu, sušalę ir alkani, iki kraujo nutrintomis kojomis pasiekė Lietuvą, tetos sodybą.

Kai tėvas, jau šiek tiek atsigavęs, vėl pasileido į kelionę parsigabenti likusią šeimą, teko bristi per ledinį Nemunėlio vandenį. Klemenso tėvas peršalo ir neilgai sirgęs mirė. Li-

kusi šeima apsigyveno Linkuvoje. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, labai sunkiai kūrėsi jų naujas gyvenimas. Pirmoji išdarbino vyresnė sesuo Elenutė. Linkuvos parapijos klebonijoje ji tvarkė parapijos dokumentus ir registracijos knygas. Talkon pasikvietė ir Klemensą. Tada jau abu tapo valstiečių raštininkais. Sekmadieniais pradėjo giedoti parapijos chore.

Turėdamas labai gerą klausą, berniukas sekė žymaus to laiko vargonininko K. Jovaišos ranką, ir pats bandė instrumentu parinkti melodiją. K. Jovaiša greit pastebėjo neeilinį Klemenso muzikinį talentą ir pradėjo jį mokyti. Po dvejų metų Klemensas jau galėjo vargonuoti.

Kai buvo rengiamos 1924 m. Lietuvos dainų dienos, K. Griauzdė jau buvo susipažinęs su J. Naujalia, S. Šimkaus, A. Kačanausko, M. K. Čiurlionio, T. Brazio, J. Tallat-Kelpšos, J. Bendoriaus ir J. Žilėvičiaus choriniais kūrinių.

Po ypatingų darbo pastangų jaunuolis jau dirbo Lauksodžio pradinės mokyklos muzikos mokytoju, vėliau vietos bažnyčios vargonininku, chorvedžiu. Ten jis suorganizavo pirmą savo gyvenime mišrų chorą, net nenujaušdamas, kokia bus plati ir sėkminga jo muzikinė ateitis. Jo repertuare dabar buvo ir giesmės, ir mišios, ir harmonizuotos liaudies dainos, lietuvių kompozitorių kūrinių. Tai Č. Sasnausko „Kur bėga Šešupė“, J. Naujalia „Jaunimo giesmė“, J. Gudavičiaus „Kur giria žaliuoja“, J. Žilėvičiaus „Laisvės daina“, S. Šimkaus „Darbininko daina“.

Ruošė tada K. Griauzdė koncertus visoje Lietuvoje. Apie tai A. Arminas rašė savo knygoje *Lietuvos chorai*: „Lauksodžio choras, vadovaujamas K. Griauzdės (1925–1926), išsiskyrė savo pasaulietine programa ir buvo garsus visoje apylinkėje“.

Vėliau K. Griauzdė tobulinosi chorvedžių ir vargonininkų kursuose Kauno valstybinėje muzikos mokykloje, vadovaujant prof. J. Naujaliui.

Susidomėjęs jaunuolio sugebėjimais, profesorius ragino jį nuo rudens stoti į Muzikos mokyklą, žadėdamas net stipendiją... „Mano muzikinis auklėjimas anksčiau vyko mėgėjiška tėkme, tik dalyvaujant atskiruose choro ar orkestro rateliuose... Supratau savo diletantiško vertę ir pasizadėjau sau tęsti mokslus Kaune, tapti muziku – profesionalu“, – taip vėliau rašė pats K. Griauzdė.

Atlikdamas to meto karinę prievolę, jis tęsė studijas Kauno Valstybinės muzikos mokyklos vargonų skyriuje. Muzikas A. Raciūnas, taip pat studijavęs toje mokykloje, vėliau prisiminė: „...Ateina kareivėlis (K. Griauzdė) ir harmonijos pamokas, kojas įkišęs į purvabridžius... Duoda jam spręsti uždavinius, o jis žibt žibt ir išsprendžia. O mes, ponaičiai, gražiai apsirėdę – nespėjam...“

Po karinės prievolės K. Griauzdė vadovavo Kauno Karo mokyklos kariūnų vyrų chorui, buvo mokyklos lektoriumi.

Klemensas Griauzdė.

Dėstydamas dainavimą, parašė naujus ir įdomius savo chorinius kūrinius: „Pasvarcyk antela“ (1929), „Kas alų ariekėlė“ (1929), „Sutems tamsi naktuzėlė“ (1929), „Joiau dieną“ (1935), „Vyšnios žydi“ (1935), „Alutis“ (1936), „Treji gaideliai giedoja“ (1935), „Mano žirgas“ (1935).

Per dvyliką metų, ištarnautų Kauno Karo mokykloje, K. Griauzdė su kariūnų choru surengė apie 100 koncertų, dalyvavo tautinėse šventėse, Kauno Valstybiniame teatre, radiofone, Dainų šventėse ir t.t.

Tuo laiku svarbiausias pasiekimas buvo moksleivių chorų konkurse laimėta pirmoji vieta.

Siekdamas vis daugiau mokslo, K. Griauzdė laisvu klausytoju studijavo Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakultete ir Istorijos-Filologijos fakultete. Vis augant ir tobulėjant Lietuvos muzikiniam gyvenimui, K. Griauzdės ir kitų muzikų iniciatyva, buvo sukurta Lietuvos Muzikų progresistų draugija. Jie ruošė paskaitas, koncertus, rašė recenzijas, leido laikraštį *Muzikos barai*, steigė naujus chorų, rūpinosi šiuolaikine muzika. K. Griauzdės straipsniuose atsispindi tų laikų Kauno muzikinio gyvenimo įvykiai, kompozitorių suaktyvėjimą, vietinių ir gastroliuojančių muzikantų koncertų analizę, dainų švenčių problemos, chorinio dainavimo Lietuvoje eiga, muzikinio švietimo reikalai.

K. Griauzdė 1936 m. išleido savo knygą *Kompozitoriai ir jų kūriniai* ir kitus muzikos teorijos darbus: *Muzikos teorija*, *Dainuojam, Muzikos dėstymas bendrojo lavinimo mokyklose*, *Visuotinis muzikos istorijos kursas*. Su savo vadovaujamu Jaunosios Lietuvos mišriu choru ir orkestreliu (16 asmenų) 1934–1936 m. rengė koncertus moksleivijai ir populiariai S. Šimkaus, J. Stroliaus, K. V. Banaicio, N. Petrausko, J. Tallat-Kelpšos, V. Jakubėno, J. Gruodžio, Č. Sasnausko, T. Brazio ir savo kūrinius.

Jo kūrybiniam brendimui daug prisidėjo J. Gruodžio patarimai tęsti studijas Kauno Valstybinėje konservatorijoje. Gruodis sakydavo: „...Broliuk, jei nori suvokti bei atspėti lietuvišką harmoniją, išklausyk dainuojant liaudį, pajusk nuotaukos visumą ir išreišk ją savo kūryroje taip, kaip pajusi savo sieloje...“

Sukūrė K. Griauzdė „Čigonų lopšinės“, dainas „Valio“, „Dar vieną taurę“, „Vėjai“, „Malda“, „Savanoriai“, ir kt. Kurė jis ir kompozicijų Kauno vaikų teatrui: „Ali Baba“, „Dėdės Tomo trobelė“, „Pelenė“. Muzikinę pjesę „Piemenaitės sapnas“, kuriai jis sukūrė muziką ir pats dirigavo, Kauno Jaunojo žiūro-

vo teatre sėkmingai buvo suvaidinta net 25 kartus.

1945 m. netikėtai Klemensas Griauzdė buvo perkeltas į Klaipėdą. „Kaunas išlydėjo jį su gauduliu, – rašė Remigijus Songaila, – taip mylimą muziką, puikų pedagogą, publicistą. Čia jis sukūrė brandžiausius kūrinius teatrams, orkestrams, chorams, solistams ir instrumentalistams“.

Klaipėdoje jis rado griuvelius, tačiau su didele energija vėl kūrė viską iš naujo. Gaila buvo jam palikti Kauną, kur ypač buvo prisirišęs prie savo mokytojo N. Bernatono, ne tik gero pedagogo, bet ir jautraus, nuoširdaus žmogaus. Klaipėdoje pagaliau šiaip taip apsipratęs, statė vėl naujus veikalus, pradėjęs su J. Švedo „Eglė žalcų karalienė“, vėliau ir kitais.

Rusų okupacijos metais teatro buvo draskomąs ir visas puses. Nemalonumų teko patirti ir idealistui K. Griauzdei, prikišant jam „buržuazinius nuopelnus“, reikalaujant veikalus statyti ir rusų kalba. 1956 m. Klaipėdos teatro dešimtmečio paminėjime buvo jautiamas K. Griauzdės ignoravimas, kurį jis pats pavadino „Ižulia falsifikacija“...

Pagaliau su šeima – žmona mokytoja Jadvyga Platušaitė ir dviem dukrelėmis, K. Griauzdė buvo perkeltas į Lietuvos Valstybinę konservatoriją Vilniuje, vyriausio dėstytojo pareigoms. Čia jis praleido 29 metus. Atidavęs didelę savo gyvenimo dalį muzikinio teatro kūrimui, jautėsi kiek nusivylęs, kad jam dar vis primenama jo tarnystė „buržuazinei valdžiai“.

Per tuos ilgus 29 Vilniuje metus jis išgyveno ir asmenines netektis. Sunkios ligos pakirsta mirė mylima žmona Jadvyga, palikusi dvi mažas dukreles. Po metų mirė ir Griauzdės motina, Ona Griauzdienė.

Vilniuje K. Griauzdė įsikūrė Požėlos gatvėje. Dėstė Vilniaus Valstybinėje konservatorijoje muzikos teoriją ir kompoziciją. Darbas buvo atsakingas ir sunkus, ypač prisidėjęs namų ruošai, nes mergaitės buvo dar labai jaunos. Šeimai išlaikyti neužteko to, ką jis uždirbo konservatorijoje. Teko ieškoti papildomo darbo. Jį rado Kaune su Politechnikos instituto studentų chorą. Turėjo derinti laiką su dėstymu Vilniuje.

Myledamas jaunimą, dirbo labai nuoširdžiai, užmiršdamas save. Jo chorai atlikdavo net kantatinio – oratorinio plano kūrinius.

Po nelengvų kovų su Maskvos centrine valdžia, K. Griauzdė su P. Sliziu, žymiu lietuvių choro dirigentu, ilgą laiką Vilniaus universiteto akademinio choro vadovu, pa-

ruošė trijų Pabaltijo šalių studentų dainų šventę. 1956 m. vasarą į Tartu Toomo slėnį susirinko apie 2,000 dainininkų. K. Griauzdė su P. Sliziu vadovavo šiai šventei. Tai buvo studentiškių dainų švenčių pradžia, vėliau vykusių „Gaudeamus“ pavadinimu. Tada pirmą kartą buvo sugiedotas „Gaudeamus“ – studentų himnas, kuris giedamas ir dabar. K. Griauzdės pastangomis Vilniaus inžinerinio statybos institute buvo įkurtas žymusis akademinis „Gabijos“ choras, pelnęs pavyzdinio kolektyvo vardą (1969).

Per tą daugelį metų koncertai, dainų šventės, išvykos į užsienį, įrašai Lietuvos radijuje ir televizijoje, ypač „Gabijos“ kamerinės grupės koncertai įvairiuose Lietuvos rajonuose, išsėmė K. Griauzdės jėgas, tačiau jis bandė nepasiduoti. Kai pasigirdo kalbos, kad maestro K. Griauzdė gal žada išieiti, choristai pareiškė: „...išeis mūsų maestro, nebedainuosime ir mes!“

1975 m. gegužės 31 d. Vilniaus filharmonijos salėje surengto iškilmingo koncerto metu maestro K. Griauzdė tarsi apvainikavo ir savo paties ilgą metų, daugiau nei 50 metų besitęsiančią, dirigento veiklos sukaktį. Matyt likimo buvo

lemta, jog 70-ojo gimtadienio išvakarėse diriguotas koncertas buvo vienas paskutinių jo gyvenime...

Knygoje randame kruopščių muziko Remigijaus Songailos rankų surinktus K. Griauzdės mokslo darbus, straipsnius, kūrinius, prisiminimus, jo paties ir jam rašytus laiškus. Tuose laiškuose ir prisiminimuose atsispindi ne tik K. Griauzdės šviesi asmenybė, bet ir jo kasdieniniai rūpesčiai, išgyvenimai, ypač didelė meilė jaunimui.

Po sunkių išbandymų, sukrėtimų ir artimųjų netekties K. Griauzdė išliko tiesus, nepa-

Knygos autorius R. Songaila.

laužiamas patriotas, tikintis šviesesnės Lietuvos ateitimi.

Nepagydoma liga sutrumpino šio nuostabaus žmogaus ir mečininko gyvenimą. Jis mirė 1983 m. gegužės 31 dieną.

„...Mano gyvenimo simfonija baigta...“ – buvo paskutiniai jo žodžiai.

Apie knygos autorių Remigijų Songailą

Knygos *Klemensas Griauzdė* autorius muzikas Remigijus Songaila gimė 1949 m. spalio 27 d. Vilniuje. Jau vaikystėje Remigijus, kaip ir jo aprašytasis K. Griauzdė, labai domėjosi muzika. Baigė visas muzikos studijas, kurį laiką dirbo B. Dvariono muzikos mokykloje choro dirigavimo skyriaus vedėju, koncertmeisteriu Lietuvos valstybinėje konservatorijoje. 1974 m. išvyko dirbti į Lietuvos valst. konservatorijos Klaipėdos fakultetą, kur choro dirigavimo katedroje dėstė choro dirigavimo specialybę bei vadovavo įvairioms studentų choro studijoms. Nuo 1986 m. R. Songaila – Klaipėdos muzikos centro mišriojo choro „Gilija“ meno vadovas ir dirigentas. Su šiuo choru jis yra laimėjęs daugelį Lietuvos bei užsienio šalių chorų konkursų.

Nuo 2000 m. R. Songaila yra Lietuvos muzikos akademijos Kauno fakulteto choro dirigavimo katedros docentas, Vilniaus konservatorijos choro dirigavimo skyriaus vedėjas ir Nacionalinės M. K. Čiurlionio menų mokyklos mokytojas.

Julija Švabaitė

Santaros–Šviesos konferencijos programa

Birželio 23 diena, ketvirtadienis, Šiauliai, Šiaulių universiteto centrinių rūmų (Vilniaus g. 88), Baltoji salė, 11 val.	Pranešimai:	Pranešimai:
PENKIOLIKA NEPRIKLAUSOMYBĖS METŲ – KAS TOLIAU?	Viktor Cernisuk – Permainos Ukrainoje Svetlana Naumova – Kas laukia Baltarusijos? Vytautas Žalys – Karaliaučius – tarp Europos ir Rusijos	Laima Andrikienė Vincas Justas Paleckis Aloyzas Sakalas bei kiti Lietuvos europarlamentarai
Moderuoja Gintautas Mažeikis	Vakarienė 18–19 val.	Diskusijos
Respublikos prezidento Valdo Adamkaus sveikinimo žodis. Šiaulių universiteto rektoriaus Vinco Lauručio sveikinimas.	Vakaro programa:	Pietūs 13–14:30 val.
Pranešimai:	Rolandas Rastauskas ir Arkadij Gotesman – Improvizacija Vytautas V. Landsbergis – Kai miečių mantros Kino studija „A Propos“ – Išėjusių rašytojų portretai Filmuota Santaros medžiaga iš JAV	LIETUVOS MARGINALIJOS
Leonidas Donskis – Gyvenimas fragmentais Antanas Kulakauskas – Apie neaiškia dabartį ir nežinomą ateitį	Birželio 25 diena, šeštadienis, Anykščiai, 10 val.	Moderuoja Virginijus Kincinaitis
Pietūs 13–14:30 val.	DIAGNOZĖ: LIETUVIS	Pranešimai:
Popietės pranešimai:	Moderuoja Saulius Žukas	Jonas Ruškus – Prekybos moterimis aukų socialinės reintegracijos dilemos Gintautas Mažeikis – Lietuvos politinės arenos marginalijos antropologijos požiūriu Egidija Ramanaukaitė, Rimas Vaišnys – Visuomenė ir gyvenimo stiliai: socialinės harmonijos link.
Rasa Ališauskienė – Lietuvos visuomenė: vertybių ir nuostatų kaita Gitanas Nausėda – Lietuvos ekonomika: raidos perspektyvos Arūnas Peškauskas – Mūsų valstybė: kas toliau?	Pranešimai:	Baigiamasis posėdis.
Vakaro programa Šiauliuose:	Nerija Putnaitė – Lietuviška tapatybė Arūnas Sverdiolas – Lėkšutėlė lėkšutėlė Eugenijus Laurinaitis – Apie mūsų sielos sveikatą	Atsiveikimo popietė 17 val.
Šiaulių dailės galerijos programa 17–20 val. (Vilniaus g. 245)	Pietūs 13–15 val.	18:30 val. išvykimas.
20 val. norintys keliauja į Anykščius, nenorintys lieka linkmintis Šiauliuose.	FILOSOFLJOS PABAIGA – FILOSOFLJOS PRADŽIA	Išsamesnė informacija ir registracija:
Birželio 24 diena, penktadienis, Anykščiai, poilsio namai „Šilelis“ (Vilniaus g. 80), 10 val.	Moderuoja Arūnas Sverdiolas	Linus Saldukas: e-paštas: Linas.Saldukas@fc.vdu.lt tel.: 868222501
IDĖJOS, KŪRUSIOS LIETUVĄ	Pranešimai:	NB: birželio 23 dieną, 7:30 val., iš Vilniaus Katedros aikštės į Šiaulius bus galima vykti autobusu.
Moderuoja Egidijus Aleksandravičius	Algis Mickūnas – Paskutinis interpretatorius Arvydas Šliogeris – Filosofijos likimas Audronė Žukauskaitė – Metamorfозės: filosofija ir gyvūniškumas	
Pranešimai:	Vakaro programa:	
Darius Kuolys – Mūsų laisva Respublika Liūtas Mockūnas – Idėjos, palaičiusios išėjimą Saulius Žukas – Ar tikėtis lietuvių literatūra: postkolonijinis požiūris	Iškyla Anykščių siauruku ir vakarieni prie lauko 18–20:30 val. „Rokfeleriai“: Gintaras Grajauskas, Vilijus Antcheris, Kęstas Bublys 21–24 val.	
Pietūs 13–15 val.	Birželio 26 diena, sekmadienis, Anykščiai, 10 val.	
„JAU SLAVAI SUKYLA“	LIETUVA ŽVILGSNIU Į BRIUSELIO	
Moderuoja Kazys Almenas	Moderuoja Andrius Navickas	

TURINYS

Knyga apie rašyt. Aloyzą Baroną.

Šiauliuose leidžiami, visoje Lietuvoje skaitomi. Dainos kvietia į Dainavą.

Lietuvių poetai nepakliuvo į antologijos atranką. Puota 50-mečiui.

Leidiniai. Santaros–Šviesos konferencijos programa.